

Симпозіум з питань мезоліту Європи

В квітні 1978 р. в м. Потсдамі проходив другий європейський симпозіум, присвячений вивченню питань культури мезолітичної епохи (IX—V тисячоліття до н. е.) Європи. В його роботі взяли участь понад 60 чоловік — представники майже всіх країн Європи, в тому числі Англії, Бельгії, Данії, НДР, Нідерландів, Норвегії, Польщі, Радянського Союзу, Румунії, Франції, ФРН, Чехословаччини, Швейцарії і Швеції.

Під час роботи симпозіуму протягом семи днів відбулося 12 засідань, на яких виступили 52 доповідачі. Майже всі доповіді викликали дискусію, часом досить жваву. За змістом вони поділяються в основному на три групи: а) походження і початок мезоліту; б) співвідношення між мезолітом і неолітом; в) нові розкопки і дослідження.

Питання походження мезоліту Європи розглянули Е. Г. Розуа, А. Тевені (Франція), А. Бетті (Італія), К. Валох (ЧССР), Б. Грамш (НДР), І. Загорська (СРСР), М. Кобушевич (ПНР). В більшості випадків цю проблему доповідачі пов'язують з фінально-мадленськими культурами. На межі палеоліту й мезоліту з'являються геометричні мікроліти, зокрема трапеції і трикутники. Початок мезоліту датується рубежем дріасу III — пребореалу (8300 р. до н. е.). Щодо часу переходу від пізнього палеоліту (епіпалеоліту) до мезоліту досить оригінальними є висновки А. Тевені, який на матеріалах Північної Франції проводить цю межу не точно по прямій лінії на рубезі дріас III — пребореал, а зигзагоподібно (8200—7300 рр. до н. е. на різних територіях) в рамках всього пребореалу.

В першій групі доповідей порушувались також питання про роль мадлену в утворенні тарновських комплексів (К. Валох), про повну зміну населення при переході від епіпалеоліту до мезоліту на території НДР (Б. Грамш) тощо.

Позитивну оцінку здобула доповідь І. Загорської (СРСР) про походження раннього мезоліту Латвії. На матеріалах стоянки Звейнієкі вона показала участь пізньосвідерських елементів у формуванні культури Кунда. За палінологічними даними, цей процес проходив у пребореалі.

Значна частина виступів на симпозіумі присвячена проблемі співвідношення між мезолітом і неолітом Європи. Доктор Р. Вюс (Швейцарія) говорив про помітні традиції у неоліті Швейцарії мезолітичних пізньотарденуазьких елементів. В. Кейпель (НДР) відстоював думку про наявність зв'язків між пізнім мезолітом Центральної Європи і раннім неолітом типу культури лінійно-стрічкової кераміки. В обговоренні цієї доповіді, однак, більшість виступаючих, зокрема і наша делегація, цю точку зору не підтримала.

Значна увага приділялась питанню про культуру Ертебелле, яка, незважаючи на наявність кераміки, всіма західними дослідниками віднесена до періоду мезоліту. Г. Швабедіссен на базі розкопок виділяє в розвитку культури Ертебелле три періоди: Ертебелле, Еллербек і Розенгоф, що датуються в цілому самим кінем V — третьою чвертю IV тисячоліття до н. е. (4050—3200 рр. до н. е.). На думку дослідника, найпізніший етап цієї культури можна пов'язувати з неолітом, а в цілому вона є мезолітичною.

З. Вагневський (ПНР) на матеріалах південної частини Центральної Європи прийшов до висновку, що мезолітичні племена мисливців і рибалок жили майже до кінця неоліту паралельно з землеробсько-скотарським населенням неолітичних культур.

Т. Вебер (НДР), застосувавши статистичний метод при обробці крем'яних виробів, заперечував генетичний зв'язок між культурами Ертебелле і лінійного посуду. Однак під час обговорення доповіді більшість дослідників не погодилася з цією тезою, оскільки за типами кераміки, обрядом поховань обидві культури генетично зв'язані між собою. Про спорідненість мезолітичної культури Кунда з нарвською культурою неолітичного часу говорила в своїй доповіді І. Лозе (СРСР).

Доповіді третьої групи (більше 30) за своїм змістом охоплювали питання загальної характеристики мезоліту певних територій, дослідження нових пам'яток цієї епохи, методику розкопок і аналізу археологічних матеріалів.

Загальну характеристику мезоліту Богемії дав С. Венкл, а Ю. Барту — Карпатської котловини. Мезоліту Австрії присвятив свою доповідь Ст. Козловський, який показав наявність тут елементів більш західних культур. У цікавій доповіді В. Боре-

нецу (СРР), крім загального огляду пам'яток своєї країни, дав також опис нових могильників ранньомезолітичного віку — Шела Кладовей та Ікона, що датуються за С-14-6700 і 5600 рр. до н. е. Поховання одиночні, з наявністю в кістках стріл.

Про розкопки цікавого мезолітичного могильника Ведбек з кроманьйонськими похованнями, де померлі були випростані на спині, розповів Б. Петерсен (Данія).

Для західноєвропейських дослідників новими були відомості, викладені в доповіді автора про культурно-територіальне членування, хронологію і періодизацію пам'яток України, як і в доповідях Г. М. Бурова (Симферополь) та І. О. Загорської (Рига).

Симпозіум пройшов у діловій обстановці, був добре організований і, безперечно, приніс велику користь справі вивчення мезоліту Європи. Наша делегація мала можливість ознайомитись з новими досягненнями археологів Польщі, Чехословаччини, НДР, зокрема з матеріалами культур Федермессер, Арентсбург, Юнсдорф, Ертебелле та ін. В свою чергу, ми показали результати робіт радянських дослідників мезоліту.

Ознайомлення з досвідом вивчення історії населення мезолітичного часу Західної і Центральної Європи, безперечно, сприятиме більш глибокому розумінню далекого минулого нашої Батьківщини. Головні шляхи у галузі дослідження мезоліту на території СРСР мають йти, перш за все, по лінії уточнення хронології пам'яток, їх культурно-територіального членування, з'ясування питань господарства і духовної культури племен.

Першочерговим завданням у розробці хронології є проблема створення на Україні геохронологічної шкали для періоду раннього і середнього голоцену (X—V тисячоліття до н. е.) з урахуванням геологічних, палеологічних, археологічних даних та датування методами точних наук (С-14).

Основний напрямок вивчення мезолітичних пам'яток — це виділення окремих культур і типів пам'яток на підставі типолого-статистичного опрацювання матеріалів. Найближчим завданням у справі культурно-територіального членування мезолітичних об'єктів нашої країни слід вважати створення загальної карти культур і культурних типів Європейської частини СРСР та узгодження її з картами сусідніх країн. Для цього необхідно посилити взаємні контакти між радянськими і зарубіжними дослідниками, зокрема по лінії збільшення відряджень, передусім у соціалістичні країни, створення спільних радянсько-польських, радянсько-румунських та інших змішаних експедицій з метою кращого вивчення мезолітичних пам'яток цих територій. Важливе значення має також організація міжнародних конференцій і симпозіумів, як показав приклад симпозіуму, проведеного у Потсдамі.

Д. Я. ТЕЛЕГІН

Третя наукова конференція молодих вчених Інституту археології АН УРСР

III наукова конференція молодих вчених Інституту археології АН УРСР, присвячена 60-річчю ВЛКСМ, відбулась 30—31 березня 1978 р. Вона мала республіканський характер, оскільки в її роботі, крім співробітників Інституту археології, взяла участь молодь вчені з 18 міст республіки, а також гості з Москви, Ленінграда, Куйбишева, Воронежа, Ростова, Кишинева (загалом 115 чоловік). На конференції прочитано 105 доповідей. Ці дані об'єктивно свідчать про те, що ідея проведення конференцій молодих вчених-археологів повністю себе виправдала. Кількість її учасників порівняно з попередньою (1976 р.) збільшилась вдвічі, а з першою (1974 р.) — втричі. Зміцнили зв'язки Ради молодих вчених з дослідниками, що живуть в інших містах України.

Основне завдання подібних молодіжних наукових форумів — визначення науково-теоретичного рівня і практичної підготовки молодих фахівців, розвиток у них ініціативи, спрямованої на вирішення актуальних проблем археології. Більшість заслуханих доповідей містить цілком зрілі наукові узагальнення, що ґрунтуються на новому джерелознавчому матеріалі, одержаному при безпосередній участі молодих вчених.

Конференцію відкрив директор Інституту археології АН УРСР І. І. Артеменко. У вступному слові він підкреслив, що її робота сприятиме згуртуванню молодих сил української археології, стимулюватиме їх плідну наукову діяльність та професійну підготовку.

На конференції працювали шість секцій (палеоліту — неоліту; енеоліту — бронзи; ранньозалізного віку; античної, ранньослов'янської; давньоруської та середньовічної археології), якими керували провідні вчені Інституту.

На секції палеоліту — неоліту виступили 11 доповідачів: І. Д. Потехіна (Київ) «Деякі проблеми вивчення ранніх етапів антропогенезу»; Л. В. Солдатенко (Київ) «Черненська мустьєрська культура на Закарпатті»; В. К. Пясецький (Житомир) «Фінально-палеолітична стоянка Горбулів І»; А. В. Колесник (Донецьк) «Нові палеолітичні знахідки в Донбасі»; Л. Л. Залізняк (Київ) «Мезоліт Полісся — східна периферія північної зони мезоліту Європи»; Д. Ю. Нужний (Київ) «Деякі питання технології виготовлення і функціонального призначення мікрорізців»; Н. П. Оленковський (Херсон) «Нижній Дніпро в пізньомезолітичний та ранньонеолітичний час»; С. А. Балакін (Київ) «Нові неолітичні пам'ятки Київського Полісся»; А. А. Яневич (Білогорськ) «Стоянка Кайнаут І»; В. О. Степащенко (Київ) «Стоянка на о. Кізелвий і її